

ОБ'ЄКТИ СЕК'ЮРИТИЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

У статті досліджено динаміку та структуру активних ресурсів вітчизняних банків як об'єктів сек'юритизації. Виявлено основні характеристики активів вітчизняних банків та проблеми їх використання. Розглянуто ситуацію на європейському та американському ринку сек'юритизації, визначено географію її поширення серед країн світу.

Ключові слова: сек'юритизація, активи банку, кредитний портфель банку, групи банків за розміром активів.

Необхідно зауважити, що виникнення одних інноваційних тенденцій кінця минулого століття щодо підвищення ефективності та розвитку сучасного фінансового ринку створювали передумови для формування інших. Так технологічні інновації пришвидшили процес розвитку та становлення глобалізації, транснаціоналізації, використання нових інформаційних технологій, які сприяли виникненню та розширенню меж та обсягів такої фінансової інженерії, як сек'юритизація активів.

Актуальність досліджуваної проблематики зумовлена тим, що, незважаючи на зниження темпів та обсягів використання сек'юритизаційних угод як на американському, так і на європейському ринку, цей механізм має багато позитивних можливостей, які дозволяють покращувати фінансові показники загалом та вирішувати окремі фінансові проблеми зокрема, які виникають у процесі діяльності банківської установи.

На сьогодні механізм сек'юритизації активів достатньо широко досліджується великою кількістю зарубіжних та вітчизняних авторів. Однак слід наголосити, що питання можливостей та тенденції подальшого використання сек'юритизації активів банківськими установами України розглядається невеликою групою вітчизняних науковців. Управлінню кредитним ризиком банків шляхом використання механізму сек'юритизації активів присвячені праці Н. Г. Волик [3], О. В. Дзюблюка [4], аспектам застосування сек'юритизації як інноваційної форми рефінансування банків приділено увагу у працях Н. Е. Бодрова [2], Д. О. Кошеля [7], Б. В. Самородова [8]. Однак поза увагою науковців залишилися питання характеристики об'єктів сек'юритизації вітчизняних банків.

Мета дослідження полягає в аналізі об'єктів сек'юритизації вітчизняних банків, який спиратиметься на розкритті динаміки та структури активів вітчизняних банків, динаміці європейського та американського ринку сек'юритизації, висвітленні особливостей вітчизняної практики сек'юритизації на основі діяльності «ПриватБанку», «Укргазбанку», банків «Хрещатик» та «Дельта».

Сек'юритизація, як новітній інструмент, виникла в 70-х роках минулого століття в США, далі набула широкого використання в Канаді, Великобританії, Австралії та Японії. Вже в 90-х роках 20-го століття її

запровадили в Західній Європі, ЮАР, Гонконгу та Японії. З початку цього тисячоліття її географія змістилася в Центральну і Східну Європу, а саме: 2003 - Польща, Чехія, Казахстан; 2004 - Росія та Латвія; і лише в 2006 році - Україна.

Із початку виникнення сек'юритизації і до цього часу перші позиції по угодах займали Сполучені Штати Америки. Так у США найвищий обсяг укладених сек'юритизованих угод (на суму 2914,5 млрд. євро) був у 2003 році, а у Європі максимум був досягнений у 2008 році - 711,1 млрд. євро. Окрім цього, необхідно зазначити, що, як бачимо на діаграмі (рис. 1), зберігається деяка закономірна циклічність по сумах сек'юритизованих угод США, яка складає 4 роки. Хоча на сучасному етапі зберігається стабільна динаміка до спаду, водночас деякі позитивні тенденції відновлення фінансового ринку дають нам можливість сподіватись на розширення світового ринку сек'юритизації.

Процедуру сек'юритизації у банківських установах спершу можна поділити на два основних етапи:

Об'єднання в пул банківських активів. Формується окремий сегмент кредитного портфеля банку, де акумулюються однорідні активи за однаковими критеріями.

Емісія цінних паперів, забезпеченням по яких слугують вищезгадані пули активів.

Саме перший етап, зокрема об'єднані в пул банківські активи, і є об'єктом сек'юритизації. Вітчизняне законодавство [6] визначає активи як «ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому». Отже, актив - це той чи інший об'єкт, який контролює банк і відповідає, принаймні, одній із наведених нижче вимог: дає дохід; можна обміняти на інший об'єкт, який дає дохід.

При цьому можна визначити такі основні характеристики пулу активів:

- оптимальний розмір величини пулу - 100 млн. дол.
- активи об'єднуються за такими критеріями:
 - строк видачі;
 - вид валюти;
 - вид кредиту;
 - процентна ставка.

Щодо ринку сек'юритизації України, то можна сміливо стверджувати, що він розпочав досить

інтенсивний розвиток у 2006-2008 рр., і, як результат, – 4 банківські установи здійснили операцію сек'юритизації. А протягом прогресуючої фінансової

кризи 2008 року і до цього часу механізм сек'юритизації не використовувався вітчизняними банками.

Таблиця 1. Хронологія впровадження сек'юритизації

Роки	Країни
1977	США
кінець 80-х	Канада, Великобританія, Австралія та Японія
90-ті	Західна Європа, ЮАР, Гонконг та Японія
2000-ні	Центральна і Східна Європа
2003	Польща, Чехія, Казахстан
2004	Росія та Латвія
2006	Україна

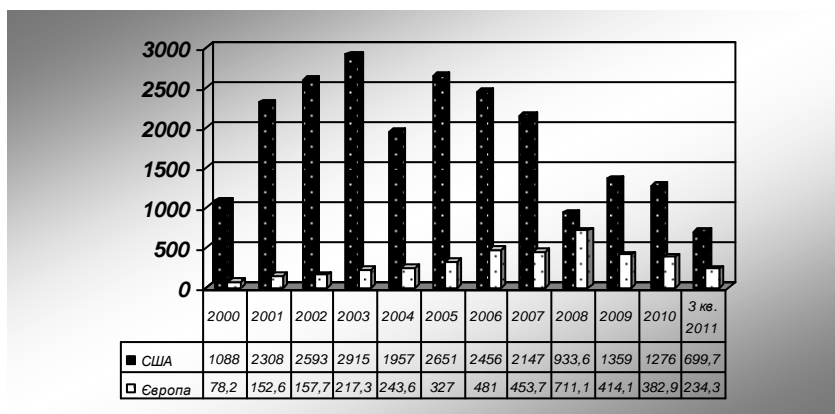

Рис. 1. Обсяг емісії сек'юритизованих продуктів у США та Європі з 2000 року по 3 квартал 2011 року, млрд. євро [1]

Таблиця 2. Характеристика основних параметрів сек'юритизації активів вітчизняних банківських установ [6-9]

Банківська установа	Рік	Сума емісії	Вид кредиту	Фінансовий інструмент
«Дельта»	2006	100 млн. дол.	Споживчий	ABS (цінні папери, забезпечені активами)
«ПриватБанк»	2007	180 млн. дол.	Іпотечний	RMBS (цінні папери, забезпечені житловою іпотекою)
«Укргазбанк»	2007	50 млн. грн.	Іпотечний	CMOs (облігації, забезпечені іпотекою)
«Хрещатик»	2008	70 млн. грн.	Іпотечний	CMOs (облігації, забезпечені іпотекою)

Так у 2006 році першу угоду по квазі-сек'юритизації на суму 100 млн. дол. у декілька етапів здійснив «Дельта банк», при цьому забезпеченням слугували споживчі кредити [6]. У інших трьох банківських установах забезпеченням були іпотечні кредити. При цьому угоду на найбільшу суму уклав «Приватбанк» – 180 млн. дол. Особливістю вітчизняної сек'юритизації є те, що угоди укладаються на нижчу суму від оптимальної у 100 млн. дол. Так «Укргазбанк» та «Хрещатик» емітували забезпечені облігації відповідно на суму 50 млн. грн. та 70 млн. грн. Щодо ефективності використання такої технології, то станом на 01.01.2012 «ПриватБанк», «Укргазбанк» та «Дельта» – розмістилися у 1 групі, а «Хрещатик» – у 2 групі за розміром активів. Хоча на початок 2007 року у 1 групі був лише «ПриватБанк», а «Укргазбанк» та «Хрещатик» – у 2 групі, «Дельта» – 3. Зрозуміло, що не лише сек'юритизація визначала таку тенденцію, але й вона також мала позитивний вплив.

Зважаючи на недоліки українського законодавства, вітчизняні угоди сек'юритизації були проведені на основі законодавства інших країн. Так «ПриватБанк»

здійснив сек'юритизацію, використовуючи законодавство Великобританії [2, с.10]. Хоча емітовані RMBS (Residential Mortgage Backed Securities - цінні папери, забезпечені житловою нерухомістю) були на основі чинного з 2005 року вітчизняного Закону «Про іпотечні облігації» [5].

Водночас вітчизняні банки об'єктами сек'юритизації вибирали переважно іпотечні кредити, так із чотирьох досліджуваних нами банків лише один використав споживчий портфель, а решта – іпотечний. Хоча надалі необхідно диверсифікувати об'єкти сек'юритизації за рахунок інших кредитних портфелів: автомобільних кредитів, кредитних карток, лізингу та ін.

У вітчизняній практиці сек'юритизуються лише фінансові активи. Проте у Європі дуже поширена така практика стосовно всього бізнесу, так зване WBS (Whole Business Securitization) – цінні папери, забезпечені всіма активами підприємства, що має передбачувані грошові потоки).

Щодо ефективності сек'юритизації, яка разом із застосуванням інших інструментів, допомагає покращити фінансові показники загалом, та вирішити

індивідуальні потреби банківської установи в розрізі питань: ефективний перерозподіл ризиків; залучення довгострокових ресурсів; зменшення навантаження на власний капітал; покращення показників рентабельності та ліквідності; реструктуризації портфеля банківських активів; адекватного та оптимального управління ризиком; покращення коефіцієнта співвідношення заборгованості банку до власного капіталу, необхідно розглянути динаміку та величину ресурсів вітчизняної банківської системи загалом та активних зокрема. Так уже в другій половині 2011 року величина активів банківської системи України перетнула межу у трильйон гривень, і станом на початок 2012 року досягнула найвищого рівня у 1,05 трлн. грн. (рис. 2). Водночас динаміка процентних доходів, основну частку яких складають відсотки за кредитами, не така позитивна і зростання відбувається повільнішими темпами. На початок 2011 року сума процентних доходів склала 113334,1 млн. гривень, а на початок 2012 року - 113352,5 млн. гривень, що більше на 18,4 млн. А за цей же період зростання активів було на 112 млрд. грн. Лише на початку 2010 року динаміка зростання процентних доходів перевищила динаміку капіталу банків. За два останні роки відбувся відчутний спад динаміки процентних доходів на тлі позитивної тенденції росту величини капіталу вітчизняних банків. Отож, враховуючи таку динаміку, банкам необхідно шукати додаткові джерела фінансування.

Необхідно зазначити, що специфіка вітчизняної банківської системи полягає в тому, що більше 60%

активів всієї банківської системи України перепадає на банки першої групи за розміром активів. Так станом на 1 січня 2012 року 67 % активів всієї системи акумульовано у банках 1 групи, яка складається із 17-ти банків із 175, які мають ліцензію (таблиця 3). При цьому ще більша частка - 70% кредитів, що видані, акумульована у цій же групі. Слід зазначити, що найнижча межа розміру сформованого портфеля наданих кредитів банків першої групи склала 13,5 млрд. гривень («Брокбізнесбанк»), а найвища («ПриватБанк») - 122,9 млрд. грн. Водночас негативний фінансовий результат серед банків цієї групи, що складає більше трьох мільярдів гривень, мають лише три банки («Укрсиббанк», «Фінанси та кредит» та «Укргазбанк»), що складає 1,7% від банків, які мають ліцензію. Таку ж частку банків зі збитком складають й банки третьої групи, яка сформована із 22 банківських установ. Однак питома вага активів цієї групи є найменша, лише 8%, та й сума збитку склала лише 82 млн. грн., що у 37 раз менше, ніж у банків першої групи. Хоча при цьому величина активів банків першої групи переважає над розміром активів банків третьої групи лише у 8 раз.

Із найгіршим фінансовим результатом закінчили 2011 рік банки другої групи, так станом на 1 січня 2012 року збиток склав 3886 млн. грн., враховуючи й те, що у цій же групі найбільша питома вага банківських установ, які закінчили рік із збитком - 9 із 19. Загалом по банківській системі питома вага банків, що закінчили 2011 рік із збитком склала 17,1, тобто 30 банків із 175, що є достатньо високим показником.

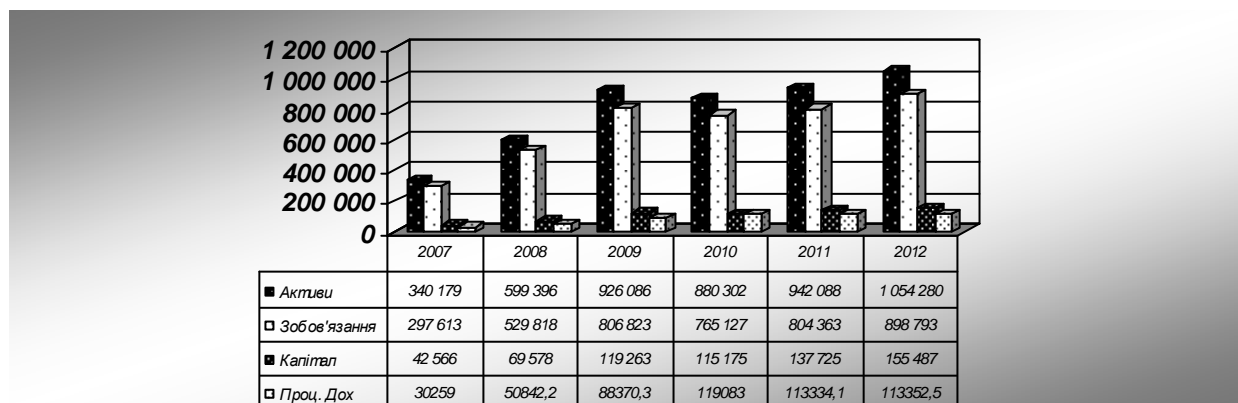

Рис. 2. Динаміка використання ресурсів вітчизняної банківської системи в період з 01.01.2007 по 01.01.2012. [9]

Таблиця 3. Параметри банківської системи України (у розрізі груп банків, станом на 01.01.2012 р.) [9]

Група банків	Кількість банків	Активи		Кредити, надані клієнтам		Чистий прибуток (збиток)		
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	Кількість банків, які мають негативний фінансовий результат	
							установ	% у банківській структурі
I	17	705 449	67	570 967	70	-3 090	3	1,7
II	19	155 636	15	120 459	15	-3 886	9	5,1
III	22	81 974	8	52 052	6	-82	3	1,7
IV	117	111 213	10	70 385	9	-64	15	8,5
Всього по банківській системі	175	1 054 280	100	813 864	100	-7 708	30	17,1

Зрозуміло, що найбільш доцільно було б використовувати цю інноваційну операцію банкам 1-ї групи, зважаючи на достатньо високу частку активних ресурсів, та не потрібно забувати, що успішно здійснено сек'юритизацію у вітчизняній практиці і на менші суми. Також необхідно враховувати, що зважаючи на прогалини у вітчизняному законодавстві щодо питань механізму сек'юритизації та його інструментів, більша частина вітчизняних сек'юритизаційних угод укладена на зовнішніх ринках.

Проаналізувавши динаміку та структуру активів вітчизняної банківської системи загалом та по кожній групі зокрема, зроблено висновок, що обсяги активних ресурсів вітчизняних банків дозволяють і надалі використовувати механізм сек'юритизації. За допомогою механізму сек'юритизації вітчизняні банки мають можливість вирішити проблеми, які виникають відповідно до фінансової ситуації на світовому та вітчизняному ринку. Так у 2007-2008 рр., коли виникла криза ліквідності, саме сек'юритизація дозволила покращити нормативи ліквідності. Враховуючи негативний фінансовий результат загалом по банківській системі України, який виник у результаті наявності великої частки проблемної заборгованості клієнтів, що призвело до збільшення збитків через зростання статті сформованих резервів, незважаючи на позитивну динаміку зростання активних ресурсів, вітчизняним банкам необхідно врахувати позитивні наслідки механізму сек'юритизації щодо покращення фінансових показників.

Відповідно до вищезазначених шляхів використання та наявних об'єктів, основною проблемою досі залишається невирішене питання нормативного забезпечення проведення процедури сек'юритизації, що призводить до здійснення транскордонних операцій, тобто проведення операції на основі законодавства інших країн. Хоча, потрібно зазначити, в цьому є також і позитивний момент – вихід на світові ринки дозволяє розширювати клієнтську базу, що ми спостерігаємо на прикладі Приватбанку.

Вітчизняна практика сек'юритизації визначила такі критерії: найбільша сума сек'юритизації склала 180 млн. дол., найменша – 50 млн. грн., забезпеченням при цьому виступали іпотечні та споживчі кредити. Відповідно до цих угод емітовано такі фінансові інструменти: ABS, RMBS, CMOs.

Список літератури

1. AFME/ESF securitisation Data Report: Q3:2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.afme.eu/Documents/Statistics-and-Reports.aspx>.
2. Бодрова, Н. Е. Сек'юритизація активів як інноваційна форма рефінансування банків та проблеми її впровадження в Україні [Текст] / Н. Е. Бодрова // Наука й економіка. – 2011. – № 4 (24). – С. 7-11.
3. Волик, Н. Г. Сек'юритизація активів як метод зниження кредитного ризику [Текст] / Н. Г. Волик, Л. П. Капран // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – №6. – С. 80-82.
4. Дзюблюк, О. В. Перспективи використання сек'юритизації як засобу оптимізації кредитного портфеля банків [Текст] / О. В. Дзюблюк // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2007. – №. С. 84-87.
5. Про іпотечні облігації [Електронний ресурс] : закон

України № 3273-IV від 22.12.2005. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws>.

6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws>.
7. Кошель Д. О. Сек'юритизація активів, як джерело формування банківських ресурсів [Текст] / Д. О. Кошель // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – С. 101-108.
8. Самородов Б. В. Аналіз та оцінка діяльності банку при проведенні сек'юритизації активів з метою зовнішнього залучення коштів [Текст] / Б. В. Самородов, Ю. І. Лернер // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – 2011. – № 1(10). – Ч. 2. – С. 44-53.
9. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
10. Сайт Дельта Банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.deltabank.com.ua>.
11. Сайт ПриватБанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.privatbank.ua>.
12. Сайт Укргазбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrgasbank.com>.
13. Сайт банку Хрещатик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xcitybank.com.ua>.

РЕЗЮМЕ

Дробницькая Оксана

Объекты секьюритизации отечественных банковских учреждений

В статье освещены исторические этапы и географическое распространение секьюритизации среди стран мира. Рассмотрена ситуация на европейском и американском рынке секьюритизации. Дана характеристика основных параметров секьюритизации отечественных банков: ПриватБанк, Дельта, Хрещатик, Укргазбанк. Выявлены основные характеристики активов отечественных банков и проблемы их использования. Исследована динамика и структура ресурсов банков Украины. Проанализированы активные ресурсы отечественных банков как объектов секьюритизации.

RESUME

Drobnits'ka Oksana

Objects of securitization of domestic banks

In the article the historical stages and geographic distribution of securitization among all countries are highlighted. The situation in the European and American market of securitization is considered. The basic parameters of securitization of such domestic banks as PrivatBank, Delta, Khreshchatyk, Ukgasbank are given. The main characteristics of the assets of domestic banks and the problems of their use are exposed. The dynamics and structure of resources of banks of Ukraine are investigated. The active resources of domestic banks as objects of securitization are analysed.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2012 р.